

СТАФІЙЧУК І. С.,
студентка 5 курсу
(Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого)

УДК 347.97/99

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ ОРГАНАМИ СУДОВОЇ ВЛАДИ

У статті проаналізовано питання щодо проблемних аспектів здійснення зовнішньої комунікації органів судової влади з іншими органами державної влади, громадськістю та засобами масової інформації.

Ключові слова: *судова влада, зовнішня комунікація, судді, органи державної влади, громадськість, засоби масової інформації.*

В статье проанализированы вопросы проблемных аспектов осуществления внешней коммуникации органов судебной власти с другими органами государственной власти, общественностью и средствами массовой информации.

Ключевые слова: *судебная власть, внешняя коммуникация, судьи, органы государственной власти, общественность, средства массовой информации.*

In this article problem aspects of implementation of external communication of judicial power and other public authorities, public and mass media are analyzed.

Key words: *judicial power, external communication, judges, public authorities, public, mass media.*

Вступ. Аналізуючи комунікації суду, більшість науковців спершу звертають увагу на питання налагодження продуктивної та ефективної комунікації судів із громадськістю та засобами масової інформації, на етичні засади їх взаємодії, легітимні підстави обмеження свободи висловлювання журналістів тощо.

Так, теоретичні й прикладні аспекти здійснення комунікації в судовій владі України було розглянуто в роботах А. Алексєєва, П. Гвоздик, О. Єрмака, М. Закаблук, М. Лашкіної, М. Логунової, В. Петренко, П. Соломона, Т. Якимця й інших учених.

Останніми роками на питаннях здійснення комунікацій органами судової влади акцентували увагу О. Овсяннікова, Ю. Горбань, П. Каблак, А. Решетник та інші. Крім того, 2016 р. медіаюристами Л. Опришко та Л. Панкратовою за підтримки проекту USAID «Україна: верховенство права» створено посібник «Основи судової журналістики». Однак питання здійснення зовнішньої комунікації органів судової влади все ще залишається недостатньо розробленим.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд особливостей здійснення зовнішньої комунікації органів судової влади (суди – інші органи державної влади; суди – засоби масової інформації; суди – громадськість).

Результати дослідження. Без комунікації будь-яка організація як дерево без води. Вода прямує від коренів до листя, несе потрібні поживні речовини та підтримує життєдіяльність дерева. Так само без інформації та комунікації цілі будь-якої організації не можуть бути досягнуті [1, с. 83].

Для того, щоб уникнути ситуацій, за яких органи судової влади перебувають у конфронтації з іншими суб'єктами, варто зосередити увагу на формах їхньої взаємодії, переорієнтації контактів між ними із протистояння на конструктивне співробітництво, на виборі правильних каналів комунікації.

Сучасний термін «комунікація» походить від латинського *communicatio* (у перекладі означає «єдність, передачу, з'єднання, повідомлення»), пов'язане з дієсловом *communico* («робити спільним», «повідомляти», «з'єднувати») і є похідним від *communis* («спільний»). В українську мову даний термін прийшов через англійську (*communication*). Його українськими відповідниками є «сполучатися», «спілкуватися», «спілка», «спільнота», «спілкування» [2, с. 7]. У Словнику української мови слово «комунікація» має таке значення: 1) шляхи сполучення, лінії зв'язку тощо; 2) те саме, що спілкування: зв'язок [3]. А тому визначальною для його розуміння є ідея єдності, об'єднання, зв'язку зі спільнотою.

Кількість визначень поняття «комунікації» сьогодні становить понад сто [2, с. 7–8]. У найширшому контексті комунікація визначається як будь-який контакт з іншою людиною чи будь-яка взаємодія. У вузькому значенні слова – як процес взаємообміну змістом, передача і прийняття повідомлень. Але найчастіше комунікація трактується як процес обміну інформацією та змістовим значенням між двома або більше людьми (тобто передача інформації). Останнє відрізняє це поняття від інформування, яке являє собою надання інформації без зворотного отримання реакції та зворотного зв'язку. Однак варто зазначити, що будь-який вид комунікації не повинен сприйматися лише як технічний акт.

Крім того, поняття комунікації треба відрізнити від поняття партнерства, що є більш змістовною і соціально значущою формою комунікації, яка зазвичай розвивається протягом тривалого часу. Партнерство виникає між двома сторонами, що спілкуються, якщо між ними встановлюється більш глибокий зв'язок, наприклад, коли вони поділяють спільні цінності та/або коли загальні цілі становлять взаємний інтерес і вигоду. Партнерство зазвичай передбачає постійність контактів упродовж тривалого часу і ґрунтується на певній системі взаємовідносин [2, с. 8–9].

Головна ціль будь-яких комунікацій – створення довірливих відносин із зацікавленими сторонами, формування правильних очікувань із боку громадськості та налагодження партнерських відносин із зацікавленими сторонами, «досягнення соціальної злагоди за умови збереження індивідуальності кожного елемента» [2, с. 18].

Судова влада (в особі судів) здійснює різні соціальні комунікації для спілкування із суспільством, налагодження і підтримки контактів із партнерами й опонентами.

Необхідно розрізнити внутрішні та зовнішні комунікації органів судової влади. Так, внутрішня комунікація може розглядатися як: 1) комунікація в межах органу судової влади (комунікація зі своїми членами); 2) комунікація в межах всього суддівського загалу держави; 3) комунікація з міжнародними суддівськими організаціями.

Зовнішня комунікація відображає складні зв'язки, зокрема: 1) суди – інші органи державної влади; 2) суди – засоби масової інформації; 3) суди – громадськість.

Інакше кажучи, внутрішня комунікація спрямована на підтримку стосунків між членами суддівського співтовариства, сприяння в обміні інформацією між ними, на організацію спільної комунікаційної діяльності за межами судової влади. Натомість зовнішня комунікація спрямована на формування позитивного ставлення населення до судової влади та налагодження ефективної співпраці з українською та міжнародною громадськістю в досягненні спільних цілей по захисту прав, свобод громадян і здійснення справедливих правосуддя [2, с. 122].

На мою думку, зовнішня комунікація органів судової влади є більш складною та потребує більш детального дослідження.

Так, незважаючи на те, що в ст. 6 Основного закону України закріплено положення про здійснення державної влади в Україні на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [4, ст. 6], поділ влади не варто розуміти як протистояння різних її гілок. Якою б самостійною та незалежною не вважалася судова гілка влади та як би це не було прописа-

но у всіх нормативно-правових актах держави, у сталому, розвиненому і цивілізованому суспільстві всі гілки влади повинні взаємно доповнювати одна одну, між собою вони мають зберігати необхідний зв'язок і взаємоузгодженість під час ухвалення рішень. Саме так, на думку І.В. Процюка, створюється єдиний «політичний організм», що функціонуватиме з найбільшим коефіцієнтом корисної дії на благо всього суспільства [5, с. 73]. Процес державотворення, зокрема й в Україні, може ефективно відбуватися, якщо він ґрунтується на консенсуальній, а не на конфронтаційній основі між гілками влади [6].

Так, комунікації судової та законодавчої гілок влади будуються виключно на нормах Конституції України і чинного законодавства, аналіз яких дозволяє виокремити надзвичайно велику кількість форм взаємодії, основними серед яких є такі:

1. Законодавча влада, представлена Верховною Радою України, визначає правові засади організації та функціонування органів судової влади. Так, можна виокремити цілу низку законів України, які регламентують організацію та діяльність органів судової влади в державі. На думку деяких науковців, серцевину цієї групи становлять три закони: Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402–VIII [7], Закон України «Про Конституційний суд України» від 13 липня 2017 р. № 2136–VIII [8], Закон України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798–VIII [9]. Водночас діяльність судових органів детально регламентована в Законах України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. № 3781–XII [10], «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038–XII [11], «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 р. № 3262–IV [12], «Про судовий збір» від 8 липня 2011 р. № 3674–17 [13] та інших, а також у чотирьох процесуальних кодексах України тощо. Вказані законодавчі акти містять основні елементи забезпечення відносин Верховної Ради України та судів [14, с. 37–38].

2. Як зазначили О.Н. Ярмиш і В.О. Серьогін, Конституція України закріпила універсальну юрисдикцію суду, зробивши предметом судового розгляду законність будь-яких актів і рішень органів публічної влади [15, с.602]. Науковці мають на увазі таку сутнісну ознаку комунікації органів судової влади, як те, що судова влада перевіряє законність і конституційність актів, прийнятих законодавчою владою.

3. Законодавчі органи беруть безпосередню участь у формуванні суддівського корпусу. Зокрема, Верховна Рада задіяна у формуванні вищих судових органів, що виражається, наприклад, у призначенні третини складу Конституційного Суду України [4, п.26 ст.85].

Однак законодавча влада не завжди встигає своєчасно впроваджувати зміни, яких вже давно очікує суспільство.

Щодо взаємодії виконавчих і судових органів, то у найбільш загальному вигляді можна виокремити такі форми зовнішньої комунікації суду з органами виконавчої влади:

1. Контрольні відносини, що складаються у сфері контролю судами за діями або бездіяльністю органів виконавчої влади. Так, суди, здійснюючи судову владу і розглядаючи скарги, покликані забезпечувати контроль за законністю в країні, гарантувати пріоритет прав і свобод людини і припиняти будь-яке їх порушення.

2. Відносини у сфері виконання рішень судів. Виконавча влада необхідна для виконання судових актів після набуття ними законної сили, тобто після набуття ними властивості незмінюваності, що забезпечується унеможливленням їх зміни та невідворотності (обов'язковості) виконання.

Що стосується останнього, то сьогодні існує досить важлива проблема збільшення кількості невиконаних судових рішень, що призводить до утиску конституційних прав громадян, дискредитує правову і судову владу в державі, спричиняє соціальну напруженість у суспільстві [14, с. 39].

Відкритий зв'язок між громадськістю та судами є надзвичайно важливим аспектом у здійсненні зовнішньої комунікації органів судової влади. Судова влада є інститутом соціальним, тому вона повинна здійснювати комунікації для налагодження зв'язків із народом.

Незважаючи на те, що можливість громадськості брати участь у здійсненні правосуддя передбачена Конституцією України (зокрема, п. 4 ст. 124 встановлює, що народ безпосе-

редньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [4, п. 4 ст. 124], а в ч. 2 ст. 129 Конституції України закріплено, що судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних [4, ч. 2 ст. 129]), одним із першочергових завдань судової влади в Україні, відповідно до Стратегії розвитку судової влади в Україні на 2015–2020 рр., затвердженої Радою суддів України 11 грудня 2014 р. [16], залишається підвищення довіри суспільства до судової влади, адже «судова система України повинна спиратися на повагу, довіру та впевненість всіх громадян в її незалежності, безсторонності та ефективності». Це завдання також прямо впливає і підтверджується визнаними міжнародною спільнотою Бангалорськими принципами поведінки суддів: «Довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та непідкупності судових органів посідає першочергове місце в сучасному демократичному суспільстві» [17].

Безсумнівно, становлення незалежної та неупередженої судової системи в Україні неможливе без довіри громадян до судових процесів і рішень, без підтримки громадськості, що сприятиме виробленню ефективного зворотного зв'язку між державою та суспільством [18, с. 215]. Необхідною умовою налагодження взаємодії громадськості та судової влади є транспарентність судової влади. Транспарентність судової влади, як зазначає О.О. Овсянникова, – «це стан організації судової системи і юридичної діяльності суду в демократичному суспільстві, який задовольняє потреби громадськості в отриманні інформації про механізм функціонування судових інстанцій, про ухвалені судами рішення, структуру, порядок формування та діяльності органів суддівського самоврядування, про підбір та процедуру призначення суддів, їх відповідальність та відповідає закріпленим у міжнародно-правових актах вимогам» [19].

Ключовим у даному визначенні є те, що громадяни повинні отримувати належну інформацію про організацію та функціонування установ судової системи. Інформаційний стан суспільства став визначальним чинником розвитку. Процес комунікативної взаємодії органу державної влади та громадян реалізується здебільшого через посередника – засоби масової інформації (далі – ЗМІ) [20, с. 14].

Судова влада і ЗМІ мають спільні цілі та завдання, їх взаємодія спрямована на те, щоб населення правильно розуміло призначення і дії суду, а ЗМІ могли точно, акуратно та правдиво донести інформацію до громадян [21, с. 174]. Для повноцінної взаємодії даних суб'єктів правовідносин необхідно налагодити систему зв'язку між ними. Європейський суд з прав людини сформулював роль судів і ЗМІ так: тоді як місією судів є вирішення спорів, ЗМІ виступають комунікаційним каналом, яким громадськість отримує інформацію про діяльність суду, про перебіг справ, що він розглядає [22].

Стандарти взаємодії судів і ЗМІ зафіксовано в міжнародних актах. Так, відповідно до Резолюції № 1296 Економічної та соціальної ради Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) від 11 лютого 1994 р. поширено Мадридські принципи взаємодії ЗМІ та суддівської незалежності [23]. Основним положенням документа є твердження про те, що «<...> функцією та правом ЗМІ є збір та поширення серед громадськості інформації, висловлювань та критичних тверджень про судочинство, а також висвітлення судових справ до, після та під час судового розгляду без порушення водночас презумпції невинуватості».

Обставини, за наявності яких публіка й преса можуть бути не допущені до суду, є однаковими як у Міжнародному пакті про громадянські й політичні права [24, ч. 1 ст. 14], так і в Європейській конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [25, ч. 1 ст. 6].

Велике значення для України має й позиція Ради Європи, що знайшла закріплення в Європейській конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Так, відповідно до п. 2 ст. 10 вказаної Конвенції, свобода виявлення поглядів (а отже, і свобода ЗМІ) може підлягати обмеженням, запроваджуваним із такою метою: для захисту репутації та прав інших людей, для підтримання авторитету суду, для забезпечення безсторонності та неупередженості суду [25, п. 2 ст. 10].

Принципи продуктивної співпраці суддів і журналістів, на перший погляд, сформулювати дуже просто: суддям треба, щоб журналісти об'єктивно і повно висвітлювали їхню

роботу, а журналістам, у свою чергу, украй необхідно, щоб судді їм у цьому не перешкождали, однак на практиці знайти взаєморозуміння буває достатньо складно [21, с. 177], але водночас в Україні існує низка нерегульованих проблем щодо організації та реалізації даного процесу.

Так, вважається, що судді висловлюють свою позицію лише через ухвалювані рішення, етичні ж норми обмежують можливість суддів публічно захищати свої рішення. Ст. 12 Кодексу суддівської етики прямо забороняє українським суддям робити публічні заяви, коментувати у ЗМІ справи, які перебувають у провадженні суду, та піддавати сумніву судові рішення, що набрали чинності. Судді не дозволяється розголошувати інформацію, що стала йому відома у зв'язку з розглядом справи [26, ст. 12]. До того ж суддя не має права давати інтерв'ю та коментарі щодо справ, які перебувають у його провадженні і щодо яких ще не прийнято й не оголошено рішення. І це стосується не тільки етичних міркувань, передусім це стосується неупередженості судді (ст. 20 Цивільного процесуального кодексу України [27, ст. 20], ст. 75 Кримінального процесуального кодексу України [28, ст. 75]).

Зважаючи на це, у судах і установах судової влади призначаються особи для роботи із пресою та по зв'язках із громадськістю (прес-секретарі), а також рекомендується обирати суддів-речників. Так, багатьма судами України були розроблені відповідні Положення про суддю-спікера, адже на потребі запровадження посади судді-спікера наголошувалося і в Рішенні Ради суддів України від 12 березня 2015 р. № 14 [29], яким схвалено рекомендації міжнародної конференції «Зміцнення довіри до судової гілки влади через покращення комунікації».

Не лише судді зобов'язані дотримуватися етичних стандартів. Журналісти так само повинні діяти етично під час збору та поширення інформації на судову тематику.

Згідно з декількома Рішеннями Європейського суду з прав людини («Санді Таймс» проти Сполученого Королівства», 1979 р.; «А. Проти Франції», 1995 р.) стало зрозуміло, якщо інформація про судовий процес поширюється у такій формі, що веде до формування в громадськості власної думки про винуватість чи невинуватість ще перед оголошенням судового рішення, то це може спричинити неповагу до суду. У рішенні «Ворм проти Австрії» суд наголосив «<...> преса має обов'язок інформувати суспільство про суспільно важливі судові справи, але за жодних обставин не повинна підміняти собою суд» [30].

До того ж ст. 62 Основного закону України вказує, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено законним порядком і встановлено обвинувальним вироком суду. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь [4, ст. 62].

Парламентська Асамблея Ради Європи в Резолюції № 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики» [31] виклала норми журналістської поведінки, які мають застосовуватися в усій Європі. У них, зокрема, йдеться про те, що журналісти повинні чітко відокремлювати міркування від повідомлень про події та факти, не змінювати та не перекручувати правдиву й неупереджену інформацію та чесні думки, поважати презумпцію невинуватості та приватне життя особи.

Керуючись вищезазначеними положеннями, можемо сказати, що всі громадяни, зокрема й журналісти, мають підкоритися волі закону й утримуватися від оприлюднення інформації, що може негативно позначитися на справедливості судового розгляду. У разі розголошення інформації, що захищена законом, вони мають понести як кримінальну, так і цивільно-правову відповідальність.

Зазначені принципи відображені і в Етичному кодексі українського журналіста, який, зокрема, передбачає, що «висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених. Журналіст не може називати людину злочинцем до відповідного рішення суду <...>» [32].

Сьогодні ЗМІ не завжди розповсюджують повну, об'єктивну інформацію (97–98% законних і справедливих рішень залишається за межами гласності), і не завжди цілком

доступну для пересічного громадянина. Тому дуже часто трапляється, що певну подію ЗМІ висвітлюють неповноцінно, суб'єктивно, що обов'язково підкріплюється перекручуванням інформації з боку суспільства. Адже з багатьох справ громадськість зацікавить одна найрезонансніша, завдяки якій і буде формуватися враження про судову систему загалом. Тому наразі одним із першочергових завдань для судів є забезпечення найвищого рівня публічності в діяльності.

Висновки. Отже, на підставі вищенаведеного можна зробити висновок, що здійснення зовнішньої комунікації органами судової влади є надзвичайно важливим, однак в Україні, на жаль, залишається тенденція до занадто тривалих і складних, а в підсумку ще й не зовсім результативних комунікацій з іншими органами державної влади, двозначності поданої інформації журналістами або її відсутності, відмови від будь-яких комунікацій із боку органів судової влади. Натомість, як влучно зазначає професор М.М. Саф'ян, «суди в будь-якому випадку не повинні боятися громадської думки й не повинні бути звільнені від критики ЗМІ. Юридична сила та остаточність вироків не виключають можливості такої критики, оскільки правосуддя є одним із найважливіших учасників суспільної гри в демократичній правовій державі».

Виокремлення в теорії загальних правил спілкування суддів і працівників суду із представниками ЗМІ, як-от: чесність, точність інформації, повага, ініціативність у спілкуванні, простота, доступність, надання письмових матеріалів за необхідності, довіра, безумовно, є великим кроком до налагодження взаємодії між цими суб'єктами, однак такі вимоги можна застосовувати не лише до зв'язку «суд – ЗМІ», але й до здійснення зовнішньої комунікації органами судової влади загалом.

Список використаних джерел:

1. Сергієнко В.В. Кадрова політика в суді : [посібник] / В.В. Сергієнко. – Київ, 2012. – 236 с.
2. Логунова М.М., Лашкіна М.Г., Гвоздик П.О., Алексєєв А.Г. Комунікації судової влади : [науково-практичний посібник] / М.М. Логунова, М.Г. Лашкіна, П.О. Гвоздик, А.Г. Алексєєв. – С. 273 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.judges.org.ua/article/communications.pdf>.
3. Словник української мови : в 11-ти т. / за ред. І.К. Білодіда ; АН УРСР. Інститут мовознавства. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 4. – С. 254.
4. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Процюк І.В. Поділ та єдність державної влади / І.В. Процюк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Вип. 14. – Х. : Право, 2007. – С. 70–76 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2896/1/Procyuk_70.pdf.
6. Тацій В.Я., Тодика Ю.М. Функціонування державної влади в аспекті конфліктології / В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика // Право України. – 1997. – № 8. – С. 29.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон від 2 червня 2016 р. № 1402–VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
8. Про Конституційний Суд України : Закон від 13 липня 2017 р. № 2136–VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 35. – Ст. 376 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
9. Про Вищу раду правосуддя : Закон від 21 грудня 2016 р. № 1798–VIII // Відомості Верховної Ради. – 2017. – № 7–8. – Ст. 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>.
10. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон від 23 грудня 1993 р. № 3781–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 11. – Ст. 50 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>.

11. Про судову експертизу : Закон від 25 лютого 1994 № 4038–XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/4038-12>.
12. Про доступ до судових рішень : Закон від 22 грудня 2005 р. № 3262–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 15. – Ст. 128 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3262-15>.
13. Про судовий збір : Закон від 8 липня 2011 р. № 3674–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст. 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.
14. Баронін Д.Б. Суд в системі органів державної влади / Д.Б. Баронін // National law journal: theory and practice. – 2014. – № 4 (8). – С. 36–41.
15. Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні / О.Н. Ярмиш, В.О. Серьогін. – Х. : ХНУВС, 2002. – 672 с.
16. Стратегія розвитку судової влади в Україні на 2015–2020 рр. Рада суддів України. Рішення від 11 грудня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.justicereformukraine.eu/wp-content/uploads/2015/02/Karen_ua.pdf.
17. Бангалорські принципи поведінки суддів. Економічна та Соціальна Рада ООН. Резолюція від 27 липня 2006 р. № 2006/23.
18. Каблак П.І. Судова влада та громадськість : проблеми вироблення взаємодії / П.І. Каблак // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2013. – Вип. 11. – С. 215–218 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_11_56.
19. Овсяннікова О.О. Транспарентність судової влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / О.О. Овсяннікова ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – 20 с.
20. Решетнік А.Р. Адміністрування судових комунікацій та його значення для основної місії судової установи / А.Р. Решетнік // Право. – № 35. – Ч. 1. – 2015. – С. 13–17.
21. Овсяннікова О.О. Етичні проблеми взаємодії судової влади та засобів масової інформації / О.О. Овсяннікова // Вісник академії правових наук України. – 2012. – № 1. – С. 174–184 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2012_1_19.
22. Рішення Європейського Суду з прав людини (ЄСПЛ) у справі «Санді Таймс» проти Сполученого Королівства» (1979) // веб-сайт Центру демократії та верховенства права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://medialaw.org.ua/library/sprava-sandi-tajms-protu-spoluchenogo-korolivstva>.
23. Мадридські принципи взаємодії засобів масової інформації та суддівської незалежності, поширені відповідно до Резолюції 1296 (ХНУ) Економічної та соціальної Ради ООН 11 лютого 1994 р.
24. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/995_043.
25. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод : зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 травня 1994 р. та Протоколом № 14 від 13 травня 2004 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
26. Кодекс суддівської етики, ухвалений XI черговим з'їздом суддів України від 22 лютого 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki\(1\).pdf](http://court.gov.ua/userfiles/Kodex%20sud%20etiki(1).pdf).
27. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон від 18 березня 2004 р. № 1618–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–42. – Ст. 492 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
28. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13 квітня 2012 р. № 4651–VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № № 9–13. – Ст. 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

29. Рішення Ради суддів України від 12 березня 2015 р. № 14 щодо рекомендацій міжнародної конференції «Зміцнення довіри до судової гілки влади через покращення комунікації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rsu.court.gov.ua/rsu/rishennya/qqqdw>.

30. Рішення у справі «Ворм проти Австрії» 1997 р. // веб-сайт Європейського Суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58087>.

31. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики» // веб-сайт Центру демократії та верховенства права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://medialaw.org.ua/library/rezolyutsiya-1003-1993-pro-etychni-pryntsypu-zhurnalistyky>.

32. Етичний кодекс українського журналіста // веб-сайт Національної спілки журналістів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nsju.org/page/203>.

